

افت درآمدهای بیمه‌ای در سایه رکود و جنگ

کاهش ماهانه حدود ۳۰ هزار میلیارد تومان از درآمدهای بیمه‌ای، در کنار تعهدات ثابت و سنگین، صندوق تأمین اجتماعی را در موقعیتی حساس قرار داده؛ موقعیتی که آینده پایداری این نهاد بین‌نسلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد

همراه با حمایت فعال از بازااشتغال، و در نهایت، انضباط در سمت مصارف با اولویت‌دهی به تعهدات حیاتی، در این بزنگاه، راه‌ان بیراهه با یک معیار ساده جدا می‌شود: هر سیاستی که جریان پایدار منابع را همراه با صیانت از پوشش بیمه‌ای حفظ کند، راه‌است؛ و هر آنچه شکاف منابع و مصارف را عمیق‌تر سازد، بیراهه.

دولت وارد میدان شود

در شرایطی که اقتصاد کشور زیر فشار جنگ، رکود و اختلال در فعالیت بسیاری از بنگاه‌های تولیدی قرار گرفته، صندوق تأمین اجتماعی نیز با فشار مضاعف مالی روبه‌رو شده است؛ فشاری که اگر با حمایت سیاستگذار جبران نشود، می‌تواند پایداری این صندوق بین‌نسلی را با چالش‌های جدی مواجه کند. بر اساس اصول حقوقی و ساختار حکمرانی کشور، در چنین شرایطی دولت نقش محوری در حفظ تعادل مالی صندوق‌های بیمه‌ای دارد؛ به‌ویژه آنکه اصل ۲۹ قانون اساسی، تأمین اجتماعی و برخورداری از خدمات بیمه‌ای و بازنشستگی را حقی عمومی دانسته و مسئولیت تحقق آن را بر عهده دولت گذاشته است.

در عمل نیز تجربه بسیاری از کشورها نشان می‌دهد در دوره‌های بحران و جنگ، دولت‌ها برای جلوگیری از فروپاشی نظام‌های بیمه‌ای و حفظ امنیت معیشتی شهروندان، به صورت مستقیم وارد میدان می‌شوند. در ایران نیز با توجه به فشارهای اقتصادی و کاهش توان مالی بسیاری از کارفرمایان، ضرورت چنین مداخله‌ای بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. شمار قابل توجهی از واحدهای تولیدی یا فعالیت خود را متوقف کرده‌اند یا با ظرفیت محدود به کار ادامه می‌دهند و در نتیجه امکان پرداخت منظم حق بیمه برای بسیاری از آنان دشوار شده است. در چنین فضایی، یکی از مهم‌ترین اقداماتی که می‌تواند به ثبات صندوق کمک کند، پرداخت بدهی‌های انباشته دولت به سازمان تأمین اجتماعی است؛ بدهی‌هایی که به گفته فعالان کارگری و کارشناسان حوزه رفاه، رقمی در حدود هزار هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود. این بدهی طی سال‌های طولانی شکل گرفته و پرداخت آن می‌تواند بخش مهمی از مشکلات نقدینگی سازمان را برطرف کند.

انتظار می‌رود دولت در این مقطع حساس با اتخاذ سیاست‌های فعال، هم‌در مسیر پرداخت بدهی‌های گذشته گام بردارد و هم‌سازوکاری برای تسویه منظم تعهدات جاری خود در قبال این سازمان طراحی کند.

راهکار عبور از بحران

برای بررسی دقیق‌تر راهکارهای عبور از شرایط کنونی، سراغ اکبر شوکت، فعال کارگری و عضو اسبق هیأت امنای سازمان تأمین اجتماعی رفقیم؛ فردی که سال‌ها از نزدیک با مسائل این صندوق درگیر بوده و از منظر کارگران و بیمه‌شدگان به تحولات آن نگاه می‌کند. شوکت با اشاره به شرایط خاص کشور می‌گوید وضعیت فعلی را باید در روزه‌دوره‌های اضطرابی دانست. به گفته او، بسیاری از کارفرمایان در ماه‌های اخیر توان پرداخت حق بیمه را از دست داده‌اند و تعطیلی یا نیمه‌تعطیلی کارگاه‌ها موجب شده شمار قابل توجهی از کارگران برای دریافت مقرری بیمه بیکاری به سازمان مراجعه کنند. این روند در کنار رکود اقتصادی و پیامدهای تحریم‌ها فشار مضاعفی بر صندوق وارد کرده است.

او معتقد است یکی از نخستین اقداماتی که می‌تواند از شدت بحران بکاهد، پرداخت سریع بخشی از بدهی‌های دولت به سازمان تأمین اجتماعی است. به گفته شوکت، تداوم وعده‌های پرداخت در ماه‌های آینده نمی‌تواند پاسخگوی نیاز فوری صندوق باشد و در شرایط کنونی لازم است بخش قابل توجهی از این بدهی‌ها در کوتاه‌ترین زمان ممکن تسویه شود. این فعال کارگری همچنین نسبت به شیوه تسویه بدهی‌ها هشدار می‌دهد. به اعتقاد او، واگذاری سهام شرکت‌هایی که امکان نقد شدن سریع ندارند، نمی‌تواند مشکل نقدینگی سازمان را حل کند؛ به‌ویژه آنکه در شرایط رکود بازار سرمایه، ارزش واقعی این دارایی‌ها نیز با تردید همراه است. به همین دلیل او پیشنهاد می‌کند پرداخت بدهی‌ها یا به شکل نقدی انجام شود یا سازمان اختیار انتخاب دارایی‌های قابل نقد شدن را داشته باشد. از نگاه شوکت، یکی دیگر از راهکارهای مؤثر حمایت مستقیم دولت از کارفرمایان آسیب‌دیده از جنگ است. او پیشنهاد می‌کند دولت به جای پرداخت کمک‌های نقدی پراکنده، سهم حق بیمه کارگران این واحدها را برای چند ماه تقبل کند. چنین اقدامی می‌تواند هم به حفظ اشتغال کمک کند و هم جریان منابع سازمان تأمین اجتماعی را تا حدی پایدار نگه دارد.

این سازمان در سال ۱۴۰۴ از حیث منابع و مصارف حدود یک هزار و ۵۰۰ هزار میلیارد تومان برآورد شده؛ رقمی که تقریباً معادل یک چهارم بودجه عمومی کشور است. با وجود این، درآمد پیش‌بینی شده ماهانه از محل حق بیمه‌ها که حدود ۱۰۰ هزار میلیارد تومان برآورد شده بود، پس از جنگ خردادماه سال گذشته به طور متوسط با کاهش قابل توجهی مواجه شده و حدود ۳۰ هزار میلیارد تومان کمتر از رقم مورد انتظار تحقق یافته است.

این در حالی است که سازمان تأمین اجتماعی هر ماه موظف به انجام تعهدات گسترده‌ای در قبال جامعه تحت پوشش خود است. پرداخت مستمری بیش از ۵ میلیون بازنشسته و مستمری‌بگیر، تأمین مقرری بیمه بیکاری، ارائه حمایت‌های کوتاه‌مدت و همچنین تأمین هزینه‌های درمانی بیمه‌شدگان در شبکه‌ای متشکل از بیش از ۴۲۰ مرکز درمانی ملکی و حدود ۵۸ هزار مرکز طرف قرارداد، تنها بخشی از این مسئولیت‌هاست.

مجموع این تعهدات ماهانه به طور متوسط به حدود ۱۲۵ هزار میلیارد تومان می‌رسد؛ رقمی که در برخی مقاطع سال، از جمله ماه پایانی سال و همزمان با پرداخت عیدی و سایر مزایا، حتی تا حدود ۵۰ درصد افزایش می‌یابد.

با وجود این فشار مالی، مسئولان سازمان تأکید کرده‌اند که تاکنون هیچ وقفه‌ای در پرداخت‌ها یا ارائه خدمات به بیمه‌شدگان و مستمری‌بگیران ایجاد نشده است. با این حال، ادامه روند کاهش منابع می‌تواند در میان‌مدت ضرورت توجه جدی‌تر سیاستگذاران به پایداری مالی این صندوق بزرگ بیمه‌ای را برجسته‌تر کند.

میان تعهد و تنگنای نقدینگی

در بزنگاهی که اقتصاد ملی زیر فشار جنگ‌های پی‌درپی و اختلالات زنجیره‌ای تولید نفس کم می‌آورد، صندوق بزرگ تأمین اجتماعی با پرسشی بنیادین روبه‌روست: راه‌ان بیراهه؟ چشم‌اندازی که مقابل مدیران رفاه و تصمیم‌سازان قرار گرفته، آمیزه‌ای است از کاهش پیش‌ران‌های درآمدی و انباشت تعهدات صلب؛ ترکیبی دشوار که اگر تدبیر نبیند، به شکافی ساختاری بدل می‌شود. پس از جنگ رمضان و در ماه‌های منتهی به اسفند، منابع ریالی سازمان ماه به ماه حدود ۳۰ همت کمتر از انتظار نشست؛ اکنون در پی جنگ چهل‌روزه و تعطیلی فراگیر کارگاه‌ها، این کاهش می‌تواند ابعاد

بدهی دولت و معمای پایداری صندوق‌ها

اهمیت بیشتری می‌یابد؛ زیرا در چنین زمان‌هایی درآمد‌های بیمه‌ای کاهش می‌یابد، در حالی که هزینه‌ها افزایش پیدا می‌کند. اگر تعهدات مالی دولت نسبت به صندوق‌های بیمه‌ای به موقع پرداخت نشود، این نهادها ناگزیر با کمبود نقدینگی روبه‌رو می‌شوند و برای انجام تعهدات خود با دشواری بیشتری مواجه خواهند شد. از همین رو بسیاری از کارشناسان حوزه رفاه اجتماعی معتقدند تنظیم دقیق رابطه مالی میان دولت و صندوق‌های بیمه‌ای، یکی از مهم‌ترین پیش‌شرط‌های حفظ ثبات نظام تأمین اجتماعی است؛ ثباتی که مستقیماً با امنیت معیشتی میلیون‌ها شهروند پیوند دارد.

صندوق‌های بیمه‌ای زمانی می‌توانند پایدار بمانند که میان منابع ورودی و تعهدات خروجی آن‌ها توازن برقرار باشد. هرگونه اختلال در این تعادل، در بلندمدت به شکل کسری منابع، فشار مالی و کاهش توان خدمات‌رسانی ظاهر می‌شود. یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر این توازن، رابطه مالی دولت با صندوق‌های بیمه‌ای است. در بسیاری از کشورها، دولت‌ها در دریافت حق بیمه از کارگران و کارفرمایان، سهمی از منابع مالی صندوق‌ها را نیز تقبل می‌کنند یا در دوره‌های بحران با تزریق منابع، از پایداری آن‌ها حمایت می‌کنند. این حمایت‌ها، به‌ویژه در دوره‌های رکود اقتصادی، جنگ یا بحران‌های اجتماعی

در شرایطی که اقتصاد کشور زیر فشار جنگ و نااطمینانی‌های ناشی از آن قرار گرفته، سازمان تأمین اجتماعی نیز با کاهش معنادار منابع مالی روبه‌رو شده است؛ وضعیتی که می‌تواند تعادل مالی بزرگ‌ترین صندوق بیمه‌ای کشور را با چالش‌های تازه‌ای مواجه کند. بر اساس اعلام رسمی این سازمان، درآمد‌های ماهانه ناشی از وصول حق بیمه‌ها پس از جنگ خردادماه سال گذشته به طور متوسط حدود ۳۰ هزار میلیارد تومان کمتر از رقم پیش‌بینی شده در بودجه بوده است. این کاهش در حالی رخ داد که تأمین اجتماعی ماهانه متعهد به پرداخت بیش از ۱۲۵ هزار میلیارد تومان بابت مستمری بازنشستگان، مقرری بیمه بیکاری، حمایت‌های کوتاه‌مدت و هزینه‌های درمانی میلیون‌ها بیمه‌شده و مستمری‌بگیر است. اهمیت این شکاف درآمدی زمانی آشکارتر می‌شود که بدانیم جمعیت تحت پوشش این سازمان به طور مستقیم یا غیرمستقیم بیش از نیمی از جمعیت کشور را دربر می‌گیرد. با این حال، روابط عمومی سازمان تأمین اجتماعی در توضیح وضعیت موجود تأکید کرده که با وجود کاهش منابع، خدمات‌رسانی به ذی‌نفعان بدون وقفه ادامه دارد و تاکنون خللی در انجام تعهدات سازمان ایجاد نشده است. این گزارش ضمن مرور ابعاد کاهش درآمد‌های بیمه‌ای، به ساختار منابع مالی سازمان، گستره تعهدات آن در قبال جامعه کارگری و بازنشستگان و پیامدهای احتمالی تداوم این روند برای پایداری مالی صندوق می‌پردازد.

شکاف بین منابع و مصارف

کاهش منابع ریالی سازمان تأمین اجتماعی در ماه‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های حوزه رفاه و بیمه‌های اجتماعی تبدیل شده است. این سازمان که بزرگ‌ترین نهاد بیمه‌ای کشور به شمار می‌آید، بخش عمده منابع مالی خود را از محل حق بیمه‌هایی تأمین می‌کند که با مشارکت بیمه‌شدگان و کارفرمایان پرداخت می‌شود. در کنار این منبع، سود حاصل از سرمایه‌گذاری‌ها و نیز وصول مطالبات سالیانه از دولت از دیگر منابع مالی سازمان محسوب می‌شوند. با این حال، ماهیت این منابع به گونه‌ای است که همه آن‌ها قابلیت نقدشوندگی سریع و ماهانه ندارند.

بر اساس توضیحات ارائه شده در اطلاعیه روابط عمومی تأمین اجتماعی که ۲۶ فروردین ماه منتشر شد، بودجه

نوشین مقدم‌پناه
روزنامه نگار

یادداشت
N E W S

علیرضا حیدری

نایب رئیس اتحادیه پیشکوتان جامعه کارگری

هزینه بحران بر دوش تأمین اجتماعی

در هفته‌های اخیر، ستاد تسهیل و رفع موانع کسب‌وکار مصوبه‌ای را در حمایت از کارفرمایان در حوزه تعهدات بیمه‌ای به سازمان تأمین اجتماعی ابلاغ کرده؛ تصمیمی که بر اساس آن امکان تقسیط بلندمدت بدهی‌های بیمه‌ای فراهم می‌شود و دوره‌ای سه‌ماهه از تنفس در پرداخت نیز پیش‌بینی شده است. این مصوبه در شرایطی مطرح شده که بسیاری از کارشناسان حوزه رفاه و بیمه‌های اجتماعی نسبت به پیامدهای مالی آن برای صندوق تأمین اجتماعی ابراز نگرانی می‌کنند. از نگاه آنان، اجرای چنین تصمیمی می‌تواند به کاهش محسوس منابع درآمدی این سازمان بینجامد و در نهایت نخستین آثار آن در پرداخت مستمری بازنشستگان و سایر گروه‌های مستمری‌بگیر نمایان شود.

بر پایه مصوبه مطرح شده در ستاد تسهیل، کارفرمایانی که از پرداخت حق بیمه جاری یا بدهی‌های گذشته خود ناتوان مانده‌اند، می‌توانند با استفاده از مهلت سه‌ماهه تنفس، بدهی‌های بیمه‌ای خود را در اقساط سی‌وشت ماهه پرداخت کنند. افزون بر این، سازمان تأمین اجتماعی موظف شده است در این دوره هزینه‌های درمانی کارگران شاغل در واحدهای مشمول این مصوبه را نیز تقبل کند.

چنین ترتیبی در حالی پیشنهاد شده که هدف اصلی آن حمایت از بنگاه‌های تولیدی در شرایط دشوار اقتصادی و پیامدهای ناشی از وضعیت جنگی عنوان می‌شود. با این حال، برخی ناظران هشدار می‌دهند تعویق گسترده در دریافت حق بیمه‌ها می‌تواند جریان نقدی سازمان را به طور جدی مختل کند و در زمانی که تعهدات جاری این صندوق هم‌راه افزایش می‌یابد، تراز مالی آن را با دشواری‌های تازه روبه‌رو سازد.

این نگرانی‌ها در حالی تشدید شده که همزمان با رکود و نااطمینانی اقتصادی، بسیاری از واحدهای تولیدی با کاهش ظرفیت فعالیت یا تعدیل نیروی انسانی روبه‌رو شده‌اند. افزایش قابل توجه متقاضیان بیمه بیکاری نیز فشار مضاعفی بر منابع صندوق بیمه بیکاری وارد کرده است.

برآوردها نشان می‌دهد که سازمان تأمین اجتماعی برای ایفای تعهدات ماهانه خود، از جمله پرداخت مستمری بازنشستگان، به درآمدی در حدود ۸۰ هزار میلیارد تومان نیاز دارد. با این حال، برخی تحلیل‌ها حاکی است که در ماه‌های اخیر میزان وصولی‌ها به کمتر از نیمی از این رقم رسیده است. در چنین وضعیتی، هرگونه تعویق گسترده در پرداخت حق بیمه کارفرمایان می‌تواند کسری منابع را تشدید کند و فشار مالی مضاعفی بر این صندوق بزرگ بیمه‌ای وارد آورد.

همزمان، پرسش‌هایی نیز درباره حدود اختیارات ستاد تسهیل و رفع موانع کسب‌وکار در اتخاذ چنین تصمیماتی مطرح شده است.

در سال‌های گذشته، تصمیمات کلان مرتبط با تعهدات مالی سازمان تأمین اجتماعی عموماً در سطح شوراهای عالی یا با پشتوانه مصوبات قانونی اتخاذ می‌شد. اکنون برخی کارشناسان می‌پرسند آیا نهادی با ترکیب فعلی می‌تواند درباره تعهداتی با چنین بار مالی سنگین برای این صندوق تصمیم‌گیری کند؟